

Een casestudy naar de behoeften van ouders, leerkrachten en leerlingen bij het verbeteren van mediawijsheid in het basisonderwijs

Student: F. Yntema (s4111044)

Begeleider: dr. K. A. van den Bosch

2e beoordelaar: dr. P. R. Schreuder

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen

Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen

Juni 2023

Abstract

Media literacy is described as the set of competences you need to actively and consciously participate in the digital society. However, considering that media literacy is for example related to socio-economic status, not all children acquire these competences at home. Therefore, offering media literacy in education is important. The aim of this case study was to identify the media literacy needs of parents, teachers and students at a Dutch primary school. During an interview, the students (N=73, ages 9-12) were asked about their online experiences. In addition, their parents (N=46) and teachers (N=14) filled in an online survey about their opinion on 10 themes: 5 online risks (cyberbullying, data misuse, nudity, harmful content and excessive internet use), and 5 other themes (the increasingly digital society, the various functions of digital media, the influence of digital media on reality, digital media and social media use, and thinking about one's own media use). Results showed that the students encounter all online risks. Furthermore, teachers are in need of tools and advice, whilst parents want to be better informed about the educational offerings at school. There was no significant difference between the parents and the teachers on the 10 themes. The theme 'cyberbullying' was considered most important. It was concluded that media literacy education should be offered starting from the age of 9 and should focus on the 10 themes. In conclusion, implementing media literacy education demands constant evaluation and adjustment, because of its rapid development.

Inleiding

Kinderen komen van jongs af aan in aanraking met digitale apparaten. Zo blijken kinderen onder de 6 jaar al zo'n 100 minuten per dag te spenderen aan digitale activiteiten en is dit zelfs de afgelopen jaren toegenomen (Nikken, 2021; Tuijnman & Nikken, 2023). Een toename zien we ook bij 9- tot 16-jarigen: het aantal minuten dat zij dagelijks online zijn, is in bijna 10 jaar gestegen van gemiddeld 88 minuten naar 167 minuten (Livingstone et al., 2011; Smahal et al., 2020). Bovendien heeft bijna 40% van 9- tot 12-jarigen een account op een social mediaplatform, dat zijn websites of apps die interactie tussen gebruikers mogelijk maken (Livingstone et al., 2011; Mediawijs, z.d.). Dat is opvallend, omdat voor bijna alle social mediaplatforms de minimale leeftijd voor het aanmaken van een account op 13 jaar ligt.

Er zijn verschillende redenen waarom kinderen het internet gebruiken: als amusement, om te communiceren met anderen, voor creatief gebruik of voor schoolgebruik. Dit worden ook wel online kansen genoemd (Livingstone & Haddon, 2009). Naast online kansen brengt digitaal gebruik ook risico's met zich mee (Livingstone & Helsper, 2010). Ruim 70% van de ouders geeft dan ook aan zich zorgen te maken over het online gebruik van hun kinderen (Berkhout & Jansz, 2020). Dit is niet voor niets, want het blijkt dat ongeveer een kwart van de kinderen online een negatieve ervaring heeft gehad (Smahel et al., 2020; Netwerk Mediawijsheid, 2021). De meest voorkomende online risico's zijn: (1) cyberpesten, (2) gegevensmisbruik, zoals hacken, reclames, virussen en gokken, (3) het zien van naaktbeelden, zoals naaktfoto's (4) het zien van schadelijke content, zoals agressief gedrag, en (5) overmatig internetgebruik, zoals een verslaving (Livingstone & Haddon, 2009; Livingstone et al., 2011; Pepper, 2015; Smahel et al., 2020; Netwerk Mediawijsheid et al., 2021). Wanneer kinderen online vervelende dingen tegenkomen, geeft slechts 24% tot 36% aan geholpen te zijn door een ouder, een vriend of een leerkracht (Livingstone et al., 2011).

Het is belangrijk dat kinderen leren om verantwoordelijk met de mogelijkheden van social media om te gaan en zich bewust te zijn van de risico's die het met zich meebrengt. Dit noemen we mediawijsheid. Mediawijsheid is een onderdeel van digitale geletterdheid en wordt door Steeman (2022) omschreven als: *"De verzameling competenties die je nodig hebt om actief én bewust te kunnen deelnemen aan de mediasamenleving"*. Het omvat verschillende kennis en vaardigheden, die niet iedereen vanuit huis meekrijgt. Onder andere de sociaal-economische status (SES) van een kind is gerelateerd aan de mate van mediawijsheid (Van Deursen et al., 2017). Een hogere sociaal-economische status hangt samen met betere digitale vaardigheden en kansen, omdat deze kinderen vaker in meer mediarijke omgevingen opgroeien. Zo komen ze meer in aanraking met technologie en internetgebruik (Balea, 2016; Cino et al., 2022; Konca, 2022). Daarnaast blijkt dat kinderen die vaker

en/of meer deelnemen aan online activiteiten, meer blootgesteld worden aan online risico's, maar ook beter lijken te weten hoe ze met deze risico's moeten omgaan. Zij ervaren dus minder schade van de risico's (Livingstone & Helsper, 2010). Niet alle kinderen krijgen genoeg vaardigheden vanuit huis mee, dus het onderwijs heeft een rol te vervullen om deze ongelijkheid bij kinderen tegen te gaan (SLO, 2022c).

Ook ouders zien de meerwaarde van de school op het gebied van mediawijsheid. Zo geeft 94% van de ouders aan dat ze vinden dat hun kinderen verplicht les moeten krijgen over mediawijsheid op school (Berkhout & Jansz, 2020). Hoewel veel landen willen dat digitale geletterdheid in hun curriculum wordt opgenomen, ontbreekt het op de meeste plekken aan duidelijk beoordeelde activiteiten (Schilder et al., 2016). Dit is in Nederland ook het geval, want er zijn op dit moment geen wettelijk vastgestelde kerndoelen voor mediawijsheid, terwijl mediawijsheid wel belangrijk is (SLO, 2022a). Kinderen die meer mediawijs zijn, hebben bijvoorbeeld meer kennis over privacy en beschikken over betere probleemoplossende vaardigheden online, waardoor ze online risico's, zoals cyberpesten vermijden (Toa et al., 2022). Bovendien is mediawijsheid van belang voor digitaal burgerschap, zoals digitale participatie, het ontwikkelen van een online identiteit en het omgaan met online privacy (SLO, 2022d). Daarnaast heeft het SLO, het landelijke expertisecentrum voor het curriculum, vijf thema's gedefinieerd die betrekking hebben op mediawijsheid, namelijk: (1) het steeds digitaal worden van de samenleving, (2) de verschillende functies van digitale media, (3) de invloed van digitale media op de werkelijkheid, (4) omgaan met digitale media en social media, en (5) nadenken over het 'eigen' mediagebruik (SLO, 2018). Deze thema's met bijbehorende aanbodsdoelen zijn opgenomen in de Inhoudslijn Mediawijsheid van het SLO en benadrukken dat leerlingen moeten leren op een ethische manier met de digitale wereld om te gaan, om zo goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Dit benadrukt het belang van mediawijsheid aanbieden in het onderwijs.

Basisschool X

Basisschool X, een centraal gelegen, kleinschalige basisschool met ongeveer 200 leerlingen in het midden van Nederland, wil graag mediawijsheid in het onderwijs aanbieden. De leerlingen op deze school zijn steeds meer bezig met digitale apparaten en social media. Hierbij komen soms ook problemen naar voren, zoals ruzies in de groepsapp. Daarnaast verwacht de stichting van basisschool X dat de school aandacht besteedt aan mediawijsheid. Hierdoor wil basisschool X het onderwijsaanbod op het gebied van mediawijsheid verbeteren, wat leidt tot de volgende onderzoeksvraag: 'Hoe kan basisschool X het onderwijsaanbod omtrent mediawijsheid verbeteren wanneer er rekening wordt gehouden met de behoeften van de ouders/verzorgers, de leerkrachten

en de leerlingen?'. Deze vraag is opgedeeld in twee subvragen, die zullen bijdragen aan het beantwoorden van de hoofdvraag:

1. In hoeverre besteedt basisschool X op dit moment aandacht aan mediawijsheid in het onderwijs?
2. Wat zijn de behoeften van de ouders/verzorgers, de leerkrachten en de leerlingen omtrent mediawijsheid in het onderwijs?

Dit onderzoek richt zich op 3 groepen: de ouders/verzorgers (hierna te noemen ouders), de leerkrachten en de leerlingen. Deze groepen zullen achtereenvolgens worden besproken.

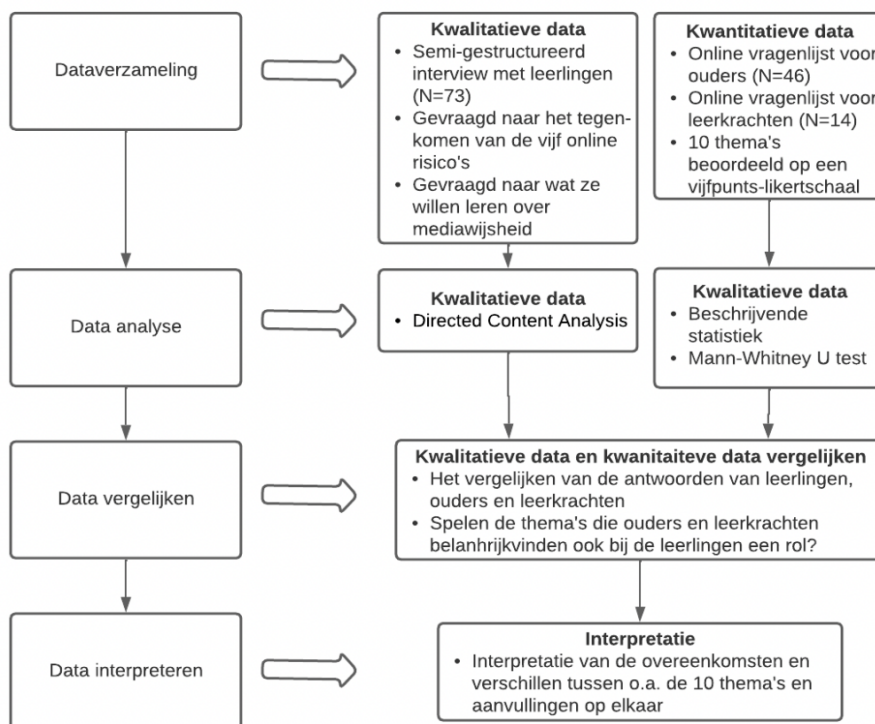
Methode

Design

Dit onderzoek was een casestudy met een convergent mixed-methods design, wat inhoudt dat de kwalitatieve en kwantitatieve data tegelijkertijd zijn verzameld en met elkaar werden vergeleken (Moseholm & Fetters, 2017; Creswell & Creswell, 2018). In Figuur 1 is een stroomdiagram van het design te zien.

Figuur 1

Stroomdiagram design

Ouders

Steekproef en procedure

De doelpopulatie bestond uit de ouders van de 200 leerlingen op basisschool X. Een online vragenlijst in Qualtrics is via een persoonlijke mail gestuurd naar de ouders die bekend waren in het schoolsysteem (N=196). De vragenlijst is 64 keer ingevuld, waarvan 16 keer niet volledig en twee keer is geen toestemming gegeven. Dit leidde tot een steekproef van 46 ouders (M=13, V=33) met 33 kinderen in de bovenbouw en 34 in de onderbouw, zie Tabel 1.

Tabel 1

Steekproefkenmerken ouders

Aantal ouders	Aantal kinderen op school		Verdeling geslacht	
	Onderbouw	Bovenbouw	Man	Vrouw
46	34	33	13	33

Instrument

De vragenlijst bestond uit 14 vragen, gericht op of ouders thuis aandacht besteedden aan mediawijsheid en welke rol de school zou moeten spelen op dit gebied. Er is eerst informatie gegeven over het onderzoek, waarna er actieve toestemming is gevraagd. Daarna zijn de eerder genoemde vijf online risico's en de vijf overige thema's van het SLO aan bod gekomen. Deze vormen samen 10 thema's, zie Tabel 2. Deze thema's werden beoordeeld op een 5-punts likertschaal (erg onbelangrijk tot erg belangrijk). De interne consistentie was goed (10 items, $\alpha=.812$; Bland & Altman, 1997; George & Mallery, 2003). De vragenlijst voor de ouders is opgenomen in Bijlage 1.

Tabel 2*10 thema's*

Thema	Categorie
1 Cyberpesten	Online risico
2 Gegevensmisbruik	Online risico
3 Naaktbeelden	Online risico
4 Schadelijke content	Online risico
5 Overmatig internetgebruik	Online risico
6 Het steeds digitaal worden van de samenleving	Overig thema
7 De verschillende functie van digitale media	Overig thema
8 De invloed van digitale media op de werkelijkheid	Overig thema
9 Omgaan met digitale media en social media	Overig thema
10 Nadenken over het 'eigen' mediagebruik	Overig thema

Leerkrachten*Steekproef en procedure*

De doelpopulatie bestond uit alle leerkrachten op basisschool X. Dit waren 15 leerkrachten, inclusief een leerkracht in opleiding (LiO-stagiair). Er is gekozen om alle leerkrachten mee te nemen, omdat de focus lag op de visie van het hele team. De uiteindelijke steekproef bestond uit 14 leerkrachten (M=2, V=12), waarvan zeven leerkrachten uit de onderbouw en zeven uit de bovenbouw, zie Tabel 3.

De leerkrachten hebben een online vragenlijst in Qualtrics ingevuld. Deze vragenlijst is via een persoonlijke mail naar alle leerkrachten gestuurd. De vragenlijst is 15 keer ingevuld, waarvan één keer niet volledig, dus deze data zijn geëxcludeerd.

Tabel 3*Steekproefkenmerken leerkrachten*

	Aantal	% van de doelpopulatie	Verdeling geslacht	Leeftijd (jaar)
Onderbouw (groep 1-2 t/m 4)	7	100,0%	M= 0, V=7	34-55
Bovenbouw (groep 5 t/m 8)	7	87,5%	M=2, V= 5	30-64
Totaal	14	93,3%	M=2, V=12	30-64

Instrument

De vragenlijst bestond uit 11 vragen, zie Bijlage 2. Er is eerst informatie gegeven over het onderzoek, waarna er actieve toestemming is gevraagd. Daarna werd er ingegaan op hoe er op dit moment aandacht besteed wordt aan mediawijsheid in de groep en werden de 10 thema's uit Tabel 2 beoordeeld op een 5-punts likertschaal (erg belangrijk tot erg belangrijk). De interne consistentie was acceptabel (10 items, $\alpha=.704$; Bland & Altman, 1997; George & Mallery, 2003). Als laatste is de visie van de leerkrachten omtrent mediawijsheid in het onderwijs aan bod gekomen en uitgevraagd door stellingen die beoordeeld werden op een 5-punts likertschaal (helemaal mee oneens tot helemaal mee eens). De stellingen zijn gebaseerd op stellingen die het SLO heeft uitgebracht in een visiespel voor digitale geletterdheid (SLO, 2023). De interne consistentie voor het meten van de visie was goed (26 items, $\alpha=.804$; Bland & Altman, 1997; George & Mallery, 2003).

Leerlingen*Steekproef*

Dit onderzoek richtte zich op de leerlingen uit de bovenbouw (groep 5 t/m groep 8) van basisschool X. Er is gekozen voor deze groepen, omdat internet- en social mediagebruik op deze leeftijd het meest voorkomen. De steekproef bestond uit 73 leerlingen: 22 van de 28 leerlingen uit groep 5, 17 van de 20 leerlingen uit groep 6, 20 van de 26 leerlingen uit groep 7 en 14 van de 21 leerlingen uit groep 8. De leeftijd van de leerlingen lag tussen de 8 en 12 jaar, zie Tabel 4.

Tabel 4*Steekproefkenmerken leerlingen*

Groep	Aantal	% van de doelpopulatie*	Verdeling geslacht	Leeftijd (jaar)
5	22	78,6%	M=13, V=9	8-10
6	17	85,0%	M=7, V=10	9-10
7	20	76,9%	M=8, V=12	10-12
8	14	66,7%	M=4, V=10	11-12
Totaal	73	76,8%	M= 32, V= 41	8-12

Note. *Geeft aan hoeveel procent van de groep deel uitmaakt van de steekproef

Procedure

De leerlingen zijn geïnterviewd middels een semi-gestructureerd interview in groepjes van twee tot vier leerlingen. De interviews vonden plaats op de gang in de school, om een vertrouwde omgeving te creëren. De groepjes zijn gemaakt op basis van welke kinderen op dat moment een deel van de les konden missen. In totaal hebben er 20 interviews plaatsgevonden van ongeveer 30 minuten. Er zijn audiofragmenten gemaakt, waarna de interviews zijn getranscribeerd en gecodeerd met behulp van het programma Atlas.ti. Alleen leerlingen met toestemming van hun ouders zijn meegenomen in dit onderzoek. Naast de toestemming van ouders is voorafgaand aan het interview ook toestemming gevraagd aan de leerlingen zelf.

Instrument

De interviews bestonden uit 15 vragen, zie Bijlage 3. Eerst is er ingegaan op de digitale activiteiten van de leerlingen, waarna de online kansen (amusement, creativiteit, communiceren en schoolgebruik) aan bod kwamen. Daarna is er gevraagd naar het tegenkomen van de vijf online risico's uit Tabel 2 (cyberpesten, gegevensmisbruik, naaktbeelden, schadelijke content en overmatig internetgebruik). Er is specifiek naar deze vijf thema's gevraagd, omdat dit risico's zijn die leerlingen in de praktijk zouden kunnen tegenkomen. Het laatste deel van het interview richtte zich op mediawijsheid op school.

De interviews zijn vormgegeven aan de hand van zeven plaatjes, waardoor de leerlingen meegenomen werden in de vragen, zie Bijlage 4. De eerste twee plaatjes werden gebruikt om het thema mediawijsheid te introduceren. De andere vijf plaatjes stonden elk voor een online risico.

Analyse

Ouders en leerkrachten

De kwantitatieve data verkregen uit de vragenlijsten zijn geanalyseerd in SPSS, waarna er zowel beschrijvende als toetsende statistiek is uitgevoerd. De beschrijvende statistiek bestond uit het beschrijven van de steekproeven en de scores op de 10 thema's en de visie van de leerkrachten.

De data voldeden niet aan de assumptie van een normale verdeling, waardoor de Independent Sample t-test niet kon worden gebruikt om de gemiddelde scores van de 10 thema's te vergelijken tussen de leerkrachten en de ouders. De verdeling was daarentegen wel gelijkvormig, waardoor de Mann-Whitney U test kon worden gebruikt. Deze test is uitgevoerd op alle 10 thema's, waardoor de kans op een type II-fout is toegenomen. Hiervoor is gecorrigeerd door een strenger significantieniveau aan te houden; de standaard p-waarde van .05 is gedeeld door het aantal tests, in dit geval 10. Dit leidde tot een significantieniveau van .005.

Leerlingen

De kwalitatieve data zijn geanalyseerd in Atlas.ti. Bij het coderen is gebruikgemaakt van de Directed Content Analysis (Hsieh & Shannon, 2005), wat inhoudt dat er deductief is gecodeerd met inductieve aanvulling van codes. Vooraf zijn er, op basis van de literatuur, vier hoofdcategorieën opgesteld: online kansen, online risico's, overige thema's en reactie op online risico's. De hoofdcategorie online kansen bestond uit communiceren, amusement, creativiteit en schoolgebruik en de hoofdcategorie reactie op online risico's is opgedeeld in praten met ouders, praten met vriend en praten met leerkracht (Livingstone & Haddon, 2009). De hoofdcategorie online risico's bestond uit de vijf online risico's en de hoofdcategorie overige thema's uit de vijf overige thema's, zie Tabel 2. Tijdens het coderen zijn er 68 codes toegevoegd, waarbij er saturatie is opgetreden. De vooraf opgestelde codeboom en de uiteindelijke codeboom zijn terug te vinden in Bijlage 5.

Resultaten

10 thema's

De ouders en de leerkrachten, die de 10 thema's uit Tabel 2 hebben beoordeeld op een 5-punts likertschaal, vonden alle thema's belangrijk, zie Tabel 5. Daarbij vonden ouders alle thema's, behalve het thema 'de invloed van digitale media op de werkelijkheid', belangrijker dan de leerkrachten. Beide groepen vonden het thema 'cyberpesten' het belangrijkste (gem=4.71, SD=.47; gem=4.74, SD=.44) en het thema 'de verschillende functies van digitale media' het minst belangrijk (gem=3.79, SD=.58; gem=4.11, SD=.57). Bovendien vonden ouders en leerkrachten het thema 'overmatig internetgebruik' een van de minst belangrijke thema's (gem=4.07, SD=.62; gem=4.22,

SD=.70). Het grootste verschil tussen beide groepen was te zien bij het thema 'gegevensmisbruik', maar er zijn geen significante verschillen gevonden tussen de ouders en de leerkrachten ($p > 0.005$), zie Tabel 5.

In de vragenlijst konden ouders en leerkrachten nog extra thema's toevoegen die zij ook belangrijk vonden. Een leerkracht heeft 'de verslavingsgevoeligheid van een mobiele telefoon' en 'het bewerken van foto's waardoor iemand slanker lijkt', toegevoegd. Ook hebben 14 ouders nog de volgende thema's toegevoegd: 'de sociale druk vanuit de media en de invloed daarvan op je zelfbeeld', 'fake nieuws', 'phishing', 'automatisering' en 'online kansen'.

Tabel 5

Vergelijking scores op de 10 thema's tussen leerkrachten en ouders

Thema*	Leerkrachten						Ouders								Mann-Whitney U test
	O (N=7)		B (N=7)		Totaal (N=14)		O (N=18)		B (N=17)		O/B (N=11)		Totaal (N=46)		
	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD	
1	4.57	.53	4.86	.38	4.71	.47	4.78	.43	4.59	.51	4.91	.30	4.74	.44	.855
2	4.29	.49	4.14	.38	4.21	.43	4.72	.46	4.47	.62	4.45	.52	4.57	.54	.022
3	4.14	.38	4.43	.79	4.29	.61	4.61	.85	4.53	.51	4.55	.69	4.57	.69	.074
4	4.00	.58	4.43	.79	4.21	.70	4.56	.62	4.35	.61	4.36	.67	4.43	.62	.280
5	4.00	.58	4.14	.69	4.07	.62	4.22	.73	4.12	.78	4.36	.51	4.22	.70	.435
6	3.86	.38	3.86	.38	3.86	.36	4.28	.58	4.12	.60	4.09	.54	4.17	.57	.051
7	4.00	.58	3.57	.53	3.79	.58	4.22	.43	4.06	.75	4.00	.45	4.11	.57	.070
8	4.57	.53	4.57	.79	4.57	.65	4.89	.32	4.65	.49	4.18	.60	4.63	.53	.858
9	4.29	.49	4.86	.38	4.57	.51	4.67	.59	4.59	.51	4.27	.91	4.54	.66	.903
10	4.00	.58	4.71	.49	4.36	.63	4.67	.49	4.41	.51	4.27	.65	4.48	.55	.545

Noot. O = kind(eren) in onderbouw, B = kind(eren) in bovenbouw en O/B = zowel kind(eren) in onderbouw als bovenbouw; 1 = erg onbelangrijk, 2 = onbelangrijk, 3 = neutraal, 4 = belangrijk, 5 = erg belangrijk; * thema 1 = cyberpesten, thema 2 = gegevensmisbruik, thema 3 = naaktbeelden, thema 4 = schadelijke content, thema 5 = overmatig internetgebruik, thema 6 = het steeds digitaler worden van de samenleving, thema 7 = de verschillende functies van digitale media, thema 8 = de invloed van digitale media op de werkelijkheid, thema 9 = omgaan met digitale media en social media, thema 10 = nadenken over het 'eigen' mediagebruik

Ouders

In de vragenlijst voor ouders gaven 26 van de 46 ouders aan dat hun kinderen social media gebruiken, waarvan één ouder met een kind in de onderbouw, 15 ouders met kinderen in de bovenbouw en acht ouders met kinderen in zowel de onder- als bovenbouw. Ouders gaven aan dat hun kinderen vooral TikTok, WhatsApp, Snapchat, Teams, Youtube, Netflix en online spelletjes, zoals Roblox gebruikten. Ook gaven ouders aan met de digitale activiteiten van hun kinderen mee te kijken of beperkingen omtrent internetgebruik te hebben. Zo gaven de meeste ouders aan thuis aandacht te besteden aan mediawijsheid (N=34), door het bespreken van actuele onderwerpen en het stellen van regels. Slechts 10 ouders hebben aangegeven dat hun kinderen genoeg kennis hebben van mediawijsheid. Daarbij gaven 44 ouders aan dat ze vinden dat er structureel aanbod moet zijn voor mediawijsheid in het onderwijs en 38 ouders vonden ook dat er lessen over mediawijsheid gegeven moeten worden.

Als laatste vonden de ouders het lastig om aan te geven of basisschool X genoeg aandacht besteedde aan mediawijsheid. Vierendertig ouders hebben deze vraag beantwoord met 'anders', met de reden dat ze geen goed zicht hadden op wat er werd aangeboden omtrent mediawijsheid op basisschool X.

Leerkrachten

Dat de meeste ouders hebben aangegeven geen goed beeld te hebben van wat er op Basisschool X wordt aangeboden omtrent mediawijsheid, komt overeen met wat leerkrachten in hun vragenlijst hebben aangegeven. Vijf leerkrachten benoemden ook geen goed zicht te hebben op hoeveel aandacht er aan mediawijsheid wordt besteed. Drie van deze leerkrachten gaven daarentegen wel aan dat ze vinden dat er genoeg aandacht aan mediawijsheid wordt besteed. In totaal vonden vijf leerkrachten dit, met de reden dat mediawijsheid regelmatig onderwerp van een klassengesprek was, bijvoorbeeld naar aanleiding van het Jeugdjournaal. Daarentegen gaven negen leerkrachten aan dat er niet genoeg aandacht aan mediawijsheid wordt besteed, omdat er structureel weinig aanbod is. Zo worden er geen vaste lessen over mediawijsheid gegeven. Zes leerkrachten hebben bovendien aangegeven weinig tot niks te doen met mediawijsheid in de groep.

Eén leerkracht gaf aan wel meer aandacht aan mediawijsheid te willen besteden, maar daar geen tijd voor te hebben in het volle programma. Deze leerkracht gaf dan ook aan behoefte te hebben aan meer tijd. Twee leerkrachten benoemden daarnaast dat ze handvatten en adviezen aangereikt willen krijgen over wat er in elke groep aangeboden zou moeten worden omtrent mediawijsheid. Ook gaven drie leerkrachten aan dat er een structureel lesaanbod zou moeten komen, waardoor er vaste lessen worden gegeven. Tot slot heeft één leerkracht benoemd dat er schoolafspraken moeten worden gemaakt over hoe vaak en in welke vorm er aandacht aan mediawijsheid besteed moet worden in de groep.

Visie

In het laatste deel van de vragenlijst voor de leerkrachten is hun visie op mediawijsheid gemeten aan de hand van stellingen op een 5-punts likertschaal, zie Bijlage 6. De leerkrachten waren het eens met dat er structureel aandacht aan mediawijsheid moet worden besteed in de groep (gem=3.71, SD=.83). Daarbij gaven ze aan dat leerlingen mediawijs moeten worden (gem=4.36, SD=.74) en kritisch en actief moeten kunnen functioneren in de digitale wereld (gem=4.14, SD=.95). De rol van de school werd dan ook gezien als onmisbaar (gem=3.93, SD=.62).

Mediawijsheid was vaker onderwerp van een klassengesprek bij leerkrachten in de bovenbouw (gem=3.57, SD=.79), dan in de onderbouw (gem=3.00, SD=1.29). Leerkrachten in de bovenbouw keken redelijk positief naar het aanbieden van mediawijsheid gedurende de hele basisschoolperiode (gem=3.71, SD=.49), terwijl leerkrachten in de onderbouw hier neutraal naar keken (gem=3.00, SD=1.00). Een ander verschil was terug te zien in hoe mediawijsheid aan bod zou moeten komen: leerkrachten in de bovenbouw keken redelijk positief naar het gebruik van een methode/lessenserie/platform (gem=3.57, SD=.98), terwijl leerkrachten in de onderbouw hier negatiever naar keken (gem=2.71, SD=1.25). Hierop aansluitend vonden de leerkrachten niet dat mediawijsheid een apart vak moet zijn (gem=2.36, SD=.93), maar waren ze wel positief over het integreren van mediawijsheid met andere vakken of leergebieden (gem=3.71, SD=.47). Daarentegen keken ze overwegend negatief naar het ontwikkelen van een eigen leerlijn (gem=2.79, SD=.80). Op het gebied van evalueren waren de leerkrachten niet positief over het volgen en in kaart brengen van de mediawijsheid van leerlingen (gem=2.43, SD=.85).

Leerlingen

Digitale activiteiten

De leerlingen gaven aan verschillende soorten social media te gebruiken, zie Figuur 2. Leerlingen in alle groepen benoemden het gebruik van YouTube, Whatsapp, Snapchat, Spotify, TikTok

en online games, zoals Fortnite, Minecraft, Roblox, Rocket League, Pokémon Go en Bral Stars. TikTok, Spotify en Snapchat werden in groep 8 vaker benoemd (N=31) dan in groep 5 (N=16). Daarentegen werden online games juist minder vaak benoemd in de hogere groepen. Grotendeels kwamen de social media die ouders hebben benoemd overeen wat de leerlingen benoemden: alleen het gebruik van spotify en een aantal online games zijn door de leerlingen wel benoemd en door de ouders niet.

Bij social mediagebruik, gaven 40 van de 73 leerlingen aan een account te hebben, waarvan slechts drie benoemden een privé account te hebben. De leerlingen gaven aan dat een account aanmaken vaak moet, voordat je de app of het spel kan gebruiken. Bovendien gaven zeven leerlingen aan te hebben gelogen over hun leeftijd, omdat ze anders geen account konden aanmaken door de leeftijdsgrens van de social media. Niet alleen liegen over leeftijd kwam terug, ook het invullen van een nepnaam werd genoemd door vier leerlingen. Zeven leerlingen gaven aan een account van hun ouders te gebruiken, bijvoorbeeld op Youtube. Slechts 11 leerlingen gaven aan geen account te hebben.

De online activiteiten van de leerlingen vonden plaats op verschillende apparaten. De leerlingen benoemden het gebruik van een telefoon het vaakst (N=46). In groep 8 hadden 11 van de 14 leerlingen een telefoon, in tegenstelling tot 11 van de 22 leerlingen uit groep 5. De leerlingen uit groep 6 gaven aan al een telefoon te hebben gekregen dit jaar of hem nog te krijgen voor hun tiende verjaardag (N=3). Twee leerlingen gaven aan een eigen telefoon te krijgen wanneer zij naar de middelbare school gaan. Naast een telefoon, zijn andere digitale apparaten die leerlingen gebruikten: een tablet (N=29), computer (N=8), Nintendo (N=5), PlayStation (N=5) en een smartwatch (N=1).

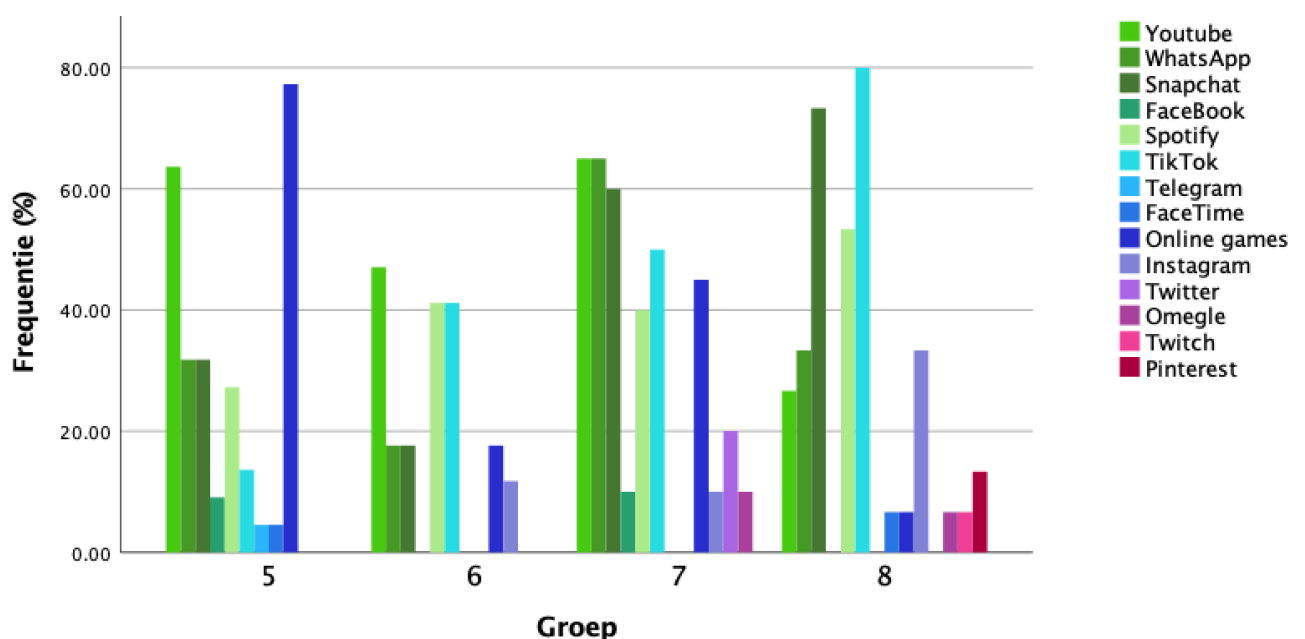
Het controleren en beperken van de digitale activiteiten van hun kinderen, zoals genoemd door de ouders, is ook bij de leerlingen teruggekomen. Zo benoemden 24 leerlingen het hebben van schermtijd en dus maar een bepaald aantal minuten per dag een scherm te mogen gebruiken. Het hebben van schermtijd werd in groep 5 en in groep 6 (N=16) vaker benoemd dan in groep 7 en groep 8 (N=8). Bovendien benoemden 11 leerlingen, waarvan acht uit groep 7, dat hun ouders hun digitale activiteiten controleren. Zo zei een leerling: *"Mijn ouders hebben ook een keer mijn telefoon gecheckt om te kijken met wie ik praat"*. Een andere invloed van ouders die naar voren kwam, is verbieden (N=19), bijvoorbeeld het verbieden van TikTok: *"Ik mag geen TikTok meer (...) het mag niet meer van mijn moeder"* (leerling groep 6). Het afschermen van digitale invloeden is één keer benoemd: *"Mijn moeder heeft een programma geplaatst, waardoor ik dat soort dingen niet kan zien"* (leerlingen groep 5).

De leerlingen is ook gevraagd waarom ze het internet gebruiken. Daarbij werden de online kansen (amusement, creativiteit, communiceren en schoolgebruik) allemaal herkend. Leerlingen gaven aan het internet te gebruiken voor amusement door filmpjes te kijken en spelletjes te spelen.

Bij communiceren benoemden ze het gebruik van WhatsApp, Snapchat en FaceTime. Bij creativiteit gaven ze aan foto's te bewerken, filmpjes te bewerken en knutselwerkjes na te maken. De leerlingen gaven bij schoolgebruik aan het internet te gebruiken om rekensommen te oefenen met Redactiesommen.nl of het gebruik van MOO, een startportaal voor digitaal onderwijs. Twee leerlingen uit groep 7 gaven aan een taal te leren via het internet, namelijk met Duolingo. Opvallend is dat slechts vijf leerlingen uit groep 8 benoemden het internet te gebruiken voor amusement, terwijl TikTok en Spotify vaak werden benoemd in deze groep en deze social media tot amusement leidden. Een extra online kans die naar voren is gekomen, is informeren (N=42). Leerlingen gaven daarbij aan het internet te gebruiken om informatie op te zoeken, zoals informatie over updates, memes en wereldrecords. Er is bovendien gebleken dat de online kansen soms samenvallen. Het doen van creatieve activiteiten of communiceren kan ook een vorm van amusement zijn en om tot een filmpje, afbeelding of social media te komen, moet je deze vaak eerst opzoeken.

Figuur 2

Soorten social mediagebruik per groep

Online risico's

Naast alle leuke dingen die het internet te bieden heeft, gaven de leerlingen aan ook vervelende dingen tegen te komen. De vijf online risico's uit Tabel 2 werden door het merendeel van de leerlingen herkend, zie Figuur 3. Wanneer leerlingen dit niet bij zichzelf herkenden, kenden ze wel anderen die dit zijn tegengekomen.

Bij het thema cyberpesten gaven de leerlingen aan haatreacties, online pesten, online ruzie en cyberpesten/ruzie in de groepsapp te herkennen. In groep 5, 6 en 7 werd vooral gesproken over het zien en krijgen van haatreacties (N=23) en online pesten (N=12). In groep 7 en 8 werd vooral gesproken over het maken van ruzie online (N=10) en in groep 8 gaven leerlingen aan dat het sturen van vervelende berichten in de groepsapp was voorgekomen (N=6).

Bij het thema gegevensmisbruik gaven de leerlingen aan errors, hacken, scammen, spam, reclames en virussen tegen te komen. Het tegenkomen van reclames, bijvoorbeeld in spelletjes en filmpjes, werd veel genoemd (N=31), waarvan het vaakst in groep 7 (N=13). Een leerling uit deze groep benoemde: *“Dan [heb je] 1 potje gedaan en dan ga je meteen weer naar een reclame”*. Opvallend is dat de leerlingen het veel hadden over hacken: 28 leerlingen benoemden dit, voornamelijk leerlingen uit groep 5 (N=14) en groep 7 (N=9). Ze gaven aan zelf gehackt te zijn en ook mensen te kennen die zijn gehackt, bijvoorbeeld in het spel Roblox. Een leerling uit groep 5 benoemde een keer bijna zelf iemand gehackt te hebben: *“Omdat ik opeens op een hele speciale website kwam. Ik dacht: wat is dit ... toen kwam ik opeens op een hackwebsite waar ik bijna iemand had gehackt. Toen zag ik zijn nummer, huisnummer”*. Het kan zijn dat de leerlingen geen accuraat beeld hebben van wat hacken precies inhoudt. Ditzelfde geldt voor virussen. Een leerling uit groep 5 zei hierover: *“... en dan drukte ik erop en toen kwam er letterlijk een virus uit en ik deed heel snel even wat en daardoor ging het heel snel even terug”*. Deze leerling benoemde dat hij zag dat er een virus uit een linkje kwam en dat hij op wat knopjes drukte, waardoor het virus weer verdween. Zes leerlingen gaven aan linkjes toegestuurd te krijgen en benoemen dit als spam, scammen of virussen. Een leerling uit groep 6 vertelde daarover: *“Weet je wat heel erg is? Ik klik heel vaak op links”*. Ondanks dat deze leerling wist dat het niet goed is om op links te klikken, gebeurde het toch.

Het thema naaktbeelden werd door de leerlingen herkend in de vorm van reclames, websites, filmpjes, berichten en Omegle. De leerlingen gaven aan het sturen of krijgen van naaktfoto's weinig tegen te komen, maar kwamen het wel tegen in reclames (N=22). Dit werd in alle groepen benoemd, maar voornamelijk in groep 6 (N=8). Leerlingen gaven ook aan naakte mensen te zien in filmpjes (N=10), bijvoorbeeld op YouTube. Vooral leerlingen uit groep 5 (N=5) en 6 (N=3) gaven aan deze filmpjes te zien en benoemden hierbij de filmpjes van StukTV, waarin personen ergens naakt rondliepen. Bovendien gaven drie leerlingen aan seksuele berichten toegestuurd te krijgen, bijvoorbeeld op Snapchat. Een leerling uit groep 7 zei: *“Dan stuurt iemand me een berichtje met een link en als je daarop klikt kom je op een site met naaktfoto's”*. Een andere leerling uit groep 7 kreeg berichten toegestuurd van een vreemde met de vraag om naaktfoto's in ruil voor volgers. Deze leerling gaf aan dit niet te hebben gedaan. Drie leerlingen uit groep 7 en 8 benoemden het gebruik van Omegle, een online video chat website, waar zij naakte mensen op zijn tegengekomen.

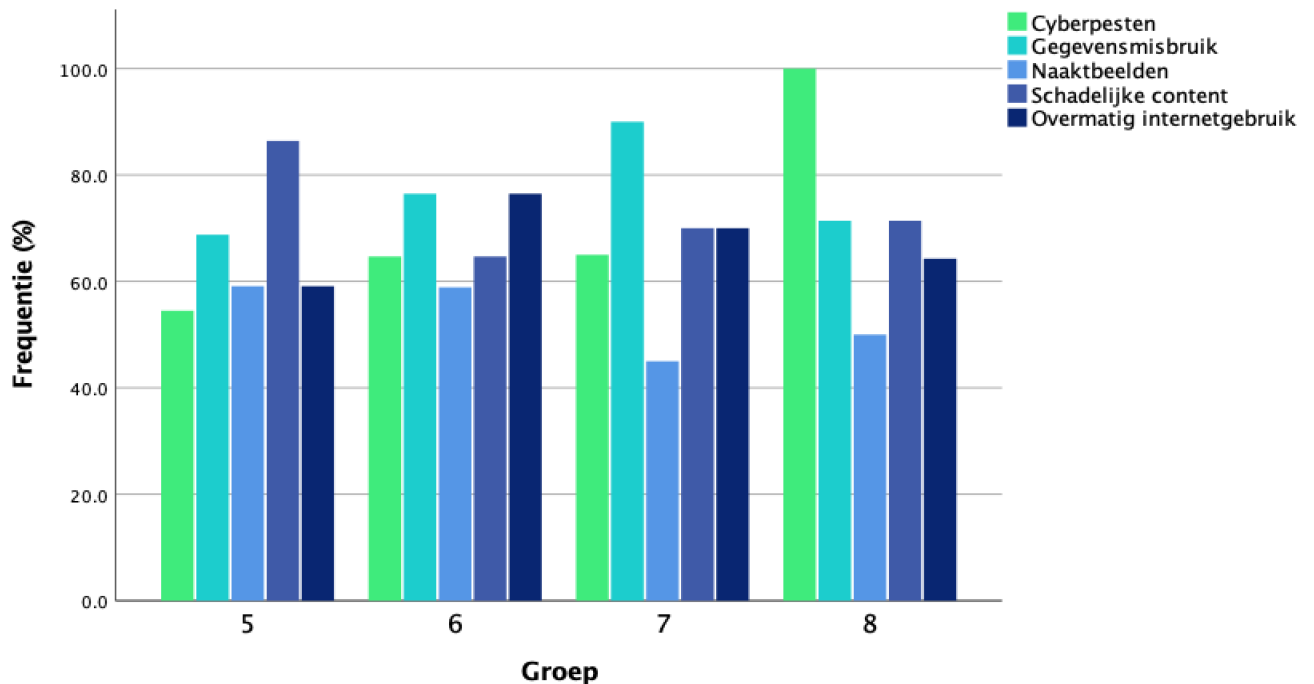
Bij het thema schadelijke content gaven leerlingen aan dit tegen te komen in films, games, op het nieuws en in reclames. Leerlingen gaven aan agressieve beelden te zien in films, bijvoorbeeld in 16+ films, of in filmpjes op TikTok of YouTube. Vooral leerlingen uit groep 5 benoemden dit (N=14). Ook werd het zien van schadelijk content op het nieuws genoemd, bijvoorbeeld beelden over de oorlog tijdens het Jeugdjournaal. Het zien van schadelijk content in games werd vooral in groep 5 (N=3) en groep 6 (N=3) genoemd. Het zien van schadelijke content werd niet altijd als iets vervelends ervaren. Sommige leerlingen gaven aan het leuk te vinden om enge films te kijken en games, zoals GTA, te spelen.

Het thema overmatig internetgebruik was ook iets wat leerlingen herkenden. Vrijwel alle leerlingen gaven aan iemand te kennen die volgens hen 'verslaafd' is en benoemden hierbij ook klasgenoten. Naarmate de leerlingen in hogere groepen zaten, gaven ze aan zichzelf hier meer in te herkennen: in groep 5 werd dit door vier van de 22 leerlingen aangegeven, in tegenstelling tot vijf van de 14 leerlingen uit groep 8. Een leerling uit groep 8 benoemde: *"Ik zeg dan van na dit filmpje ga ik echt stoppen, maar 50 filmpjes later zit ik nog steeds door te scrollen"* en een leerling uit groep 7: *"Ik ben ook niet echt verslaafd, maar ik merk wel dat ik er langer op zit dan ik eigenlijk wou"*.

Wanneer leerlingen online risico's tegenkwamen, gaven ze aan onder andere gebruik te maken van de functie rapporteren of blokkeren (N=29). Rapporteren is het doen van een melding over de online content, omdat dit bijvoorbeeld schadelijk is en de functie blokkeren houdt in dat iemand jouw account niet meer kan zien en je ook geen berichten meer kan ontvangen van deze persoon. Naast rapporteren en blokkeren, benoemden leerlingen het negeren van berichten of de content (N=32), de app afsluiten of weggaan (N=30) en erover praten met ouders (N=37). Niet alle leerlingen praten er met hun ouders over. Twee leerlingen gaven aan dit niet te durven, omdat ze bang zijn dat ze het internet dan niet meer mogen gebruiken of straf krijgen. Zo vertelde een leerling uit groep 6: *"Ik praat er niet over, omdat het niet mag. Anders krijg ik straf"*. Naast praten met ouders, gaven 22 leerlingen aan er ook met elkaar over te praten. Slechts negen leerlingen gaven aan er met de leerkracht over te praten. Dit waren leerlingen uit groep 6 en groep 8. Als laatste gaven 15 leerlingen aan te blijven kijken of het vaker op te zoeken, wanneer ze online risico's, zoals schadelijke content tegenkomen. De reden hiervoor was dat ze nieuwsgierig zijn of in spelletjes extra munten krijgen wanneer ze een reclame kijken. Bovendien benoemden een leerling uit groep 5 en een leerling uit groep 8 dat sommige klasgenoten stoer proberen te doen. Dit zou mogelijk ook een reden kunnen zijn om schadelijk content op te zoeken.

Figuur 3

Het tegenkomen van de vijf online risico's per groep

Overige thema's

Ook de overige thema's uit Tabel 2 zijn bij de leerlingen teruggekomen. Vooral leerlingen uit groep 5 benoemden het thema 'de invloed van digitale media op de werkelijkheid' (N=5), waarbij ze het hadden over nepnieuws en deepfake. Zo benoemde een leerling: *"Een boek is wel meer informatie, want op internet kan je ook nepnieuws zien"*. In groep 8 werd dit thema door twee leerlingen benoemd en ging het erover dat mensen online meer dingen durven te zeggen. Het thema 'omgaan met digitale en social media' werd door 36 leerlingen benoemd en ging erover dat leerlingen hierover meer wilden leren. Dit thema werd in groep 5 vaker benoemd (N=15) dan in groep 7 (N=6). Het thema 'de verschillende functies van digitale media' kwam alleen in groep 8 naar voren (N=2). Zo benoemde een leerling het zien van een reclame voor een spelletje waarbij iemand het spel fout doet: *"Dat doen ze expres altijd, zodat jij het gaat downloaden en het goed kan"*. Deze leerling benoemde het doel van de reclame is dat je het spel gaat downloaden. Ook het thema 'nadenken over eigen mediagebruik' kwam in groep 8 vaker naar voren (N=4) dan in groep 5 (N=1). Bovendien verschilden de onderwerpen: leerlingen uit groep 6 hadden het erover dat ze nadenken bij het plaatsen van foto's van zichzelf, terwijl leerlingen uit groep 7 en in groep 8 het juist hadden over het nadenken over met wie ze online praten en wat de verslavende werking van het internet is. Een leerling uit groep 7 vertelde: *"Ik probeer het wel te verminderen, want als ik naar instellingen ga en dan naar schermtijd staat er echt 3 uur of zo en dat vind ik wel echt veel. Dus dat ga ik minder proberen"* en een ander zei:

“Je moet wel uitkijken met wie je gaat praten en wat je zegt tegen iedereen”. Het thema ‘het steeds digitaler worden van de samenleving’ is door geen enkele leerling benoemd.

Op school

De leerlingen gaven aan dat er op school weinig werd verteld over mediawijsheid, wat in overeenstemming is met wat de leerkrachten benoemden in hun vragenlijst. Leerlingen gaven aan dat het onderwerp af en toe werd benoemd in het Jeugdjournaal en daarna besproken in de groep. Verder gaven ze aan dat er een enkele keer les over werd gegeven, bijvoorbeeld door een externe partij. De leerlingen uit groep 8 gaven aan dat er recentelijk klassikaal over gesproken is naar aanleiding van een ruzie in de groepsapp. Hoewel de leerlingen hebben aangegeven dat er weinig werd verteld over mediawijsheid op school, gaven 58 leerlingen aan er meer over te willen leren. Vijf leerlingen gaven aan meer te willen leren over hoe je kan omgaan met hacken en virussen. Daarnaast benoemden 17 leerlingen dat ze willen leren hoe je het beste met social media en het internet kan omgaan. Drie leerlingen benoemden te willen leren over welke filmpjes je wel en niet mag maken en kijken en waarom mensen nare dingen op het internet plaatsen. Vier leerlingen wilden meer leren over cyberpesten en hoe ze dit konden voorkomen en één leerling uit groep 6 gaf aan te willen weten hoe lang het normaal is om online te zijn. Als laatste benoemde ook één leerling uit groep 7 te willen leren wat echt en wat nep is op het internet.

Tot slot gaven 42 leerlingen aan meer te weten over social media dan hun leerkrachten. Een leerling uit groep 8 zei: *“Wij zitten er meer op en weten beter hoe het werkt”* en een ander benoemde: *“Het is onze generatie en de generatie van de juf en zo is een beetje oud”*. De leerlingen gaven aan dit soms vervelend te vinden, wanneer de leerkracht bijvoorbeeld boos wordt als ze proberen te helpen. Een leerling uit groep 7 vertelde: *“Wij moesten de juf vertellen hoe je moest bellen in Teams”* en een leerling uit groep 8 zei: *“Dan denk ik echt van: zo moeilijk is het nou ook weer niet hoor. Dan zijn ze 3 dagen bezig met een PowerPoint openen”*.

Discussie

Dit onderzoek richt zich op basisschool X en hoe deze school het onderwijsaanbod omtrent mediawijsheid kan verbeteren, wanneer er rekening wordt gehouden met de behoeften van de ouders, de leerkrachten en de leerlingen.

Conclusie

De eerste deelvraag 'In hoeverre besteedt basisschool X op dit moment aandacht aan mediawijsheid in het onderwijs?' kan worden beantwoord vanuit verschillende perspectieven. Volgens zowel de leerkrachten als de leerlingen wordt er op school weinig aandacht besteed aan mediawijsheid. Er wordt af en toe een externe mediawijsheid les gegeven en de methode Kwink, die leerkrachten gebruiken voor lessen over de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen, bevat een paar mediawijsheidlessen, maar deze worden niet of nauwelijks gegeven. Daarnaast wordt volgens zowel de leerkrachten als de leerlingen het onderwerp af en toe besproken in de groep naar aanleiding van het Jeugdjournaal of wanneer problemen zich hebben voorgedaan in de groepsapp. Bovendien hebben zowel de ouders als de leerkrachten niet altijd goed zicht op wat er wordt aangeboden, want hier zijn geen concrete schoolafspraken over en ouders worden niet geïnformeerd. Kortom, leerkrachten willen meer aandacht besteden aan mediawijsheid, leerlingen willen meer leren over mediawijsheid en ouders vinden dat mediawijsheid structureel aan bod moet komen in het onderwijs. Er wordt op dit moment dus te weinig aandacht besteed aan mediawijsheid.

Dit leidt tot de tweede deelvraag, namelijk 'Wat zijn de behoeften van de leerlingen, de ouders en de leerkrachten omtrent mediawijsheid in het onderwijs?'. Overeenkomstig is dat zowel de leerlingen als de ouders en de leerkrachten aandacht voor mediawijsheid willen op school. Ouders hebben behoefte aan het structureel aanbieden van mediawijsheid in het onderwijs en zouden hier meer over geïnformeerd kunnen worden. De leerkrachten willen mediawijsheid niet als een apart vak of een losse methode, maar hebben juist behoefte aan handvatten en adviezen over welke onderwerpen er in welke groepen aangeboden moeten worden. Zowel de ouders als de leerkrachten vinden de 10 thema's belangrijk en er zit weinig verschil tussen deze twee groepen. Beide vinden het thema 'cyberpesten' het belangrijkste, wat in overeenstemming is met de leerlingen. Cyberpesten wordt namelijk in alle groepen herkend en leerlingen geven aan hier meer over te willen leren. Daarentegen zijn er ook verschillen gevonden tussen de leerkrachten en ouders aan de ene kant en de en de leerlingen aan de andere kant. De leerkrachten en ouders vinden het thema 'de verschillende functies van digitale media' het minst belangrijk, terwijl dit thema bij de leerlingen alleen in groep 8 naar voren is gekomen. Dat dit thema alleen in die groep benoemd wordt, zou kunnen betekenen dat leerlingen in lagere groepen nog weinig weten van dit thema. Hierdoor zou het juist een belangrijk thema zijn om aan te bieden in het onderwijs. Ook vinden de leerkrachten en ouders het thema 'overmatig internetgebruik' minder belangrijk, wat vooral bij de ouders opvallend is, omdat zij aan dit thema juist aandacht besteden door middel van schermtijd. Mogelijk vinden zij dit thema minder belangrijk, omdat ze er al aandacht aan besteden. Bovendien geven leerlingen aan meer te willen leren over dit thema. Het thema 'het steeds digitaler worden van de samenleving' is niet bij de

leerlingen teruggekomen. Dit zou kunnen komen, doordat leerlingen dit thema niet concreet in de praktijk tegenkomen, of omdat ze er al veel van weten. Het thema is namelijk ook niet benoemd bij de vraag over wat leerlingen willen leren over mediawijsheid.

Limitaties

Dit onderzoek kent een aantal methodologische limitaties. Om te beginnen is dit onderzoek een casestudy op een school in een wijk in het midden van Nederland met een bovengemiddelde sociaal-economische status (CBS, 2022). Zoals eerder benoemd, heeft de sociaal-economische status invloed op de digitale vaardigheden van kinderen (Balea, 2016; Van Deursen et al., 2017; Cino et al., 2022; Konca, 2022). Mogelijk hebben de participanten in dit onderzoek betere digitale vaardigheden vanwege de overwegend hoge sociaal-economische status. Participanten met een lagere sociaal-economische status hebben mogelijk andere behoeften. Ook kan het zo zijn dat ouders die mediawijsheid een belangrijk onderwerp vinden, willen participeren in dit onderzoek, waardoor de resultaten vooral betrekking hebben op deze groep ouders. Op die manier kunnen de resultaten mogelijk anders zijn uitgevallen en zijn zij dus niet generaliseerbaar naar alle scholen.

Daarnaast hebben de interviews op de gang van de school plaatsgevonden. Dit was wel een vertrouwde omgeving voor de leerlingen, maar geen afgesloten ruimte. Het kan zijn dat leerlingen zich daardoor beperkt hebben gevoeld in het delen van informatie, aangezien anderen het ook konden horen. Bovendien maakte dit onderzoek gebruik van groepsinterviews, wat er aan de ene kant voor zorgt dat leerlingen elkaar konden aanvullen, maar aan de andere kant er ook toe kan leiden dat sommige leerlingen overschaduwde werden door andere leerlingen. Daarbij kan het ook leerlingen tegenhouden om dingen te vertellen, omdat er andere klasgenoten bij waren. Verder heeft dit onderzoek gebruikgemaakt van één onderzoeker, die de data heeft verzameld en geanalyseerd, waardoor er niets gezegd kan worden over de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid.

Een andere limitatie is dat er geen rekening gehouden is met het geslacht van de leerlingen, terwijl dit wel een belangrijk element is bij mediagebruik. Geslacht heeft namelijk invloed op het gebruikspatroon dat kinderen online laten zien (Jenson & Droumeva, 2016; Duursma et al., 2017; Cino et al., 2022). Zo blijken meisjes meer betrokken te zijn bij sociaal internetgebruik en jongens meer bij internetgebruik voor amusement (Cino et al., 2022). Bovendien blijkt dat meisjes meer tijd online moeten spenderen om een ervaren gebruiker te worden dan jongens (Balea, 2016). Om deze ongelijkheid weg te nemen zou er onderscheid gemaakt kunnen worden in onderwijsaanbod voor jongens en meisjes. Vervolgonderzoek zou zich hierop kunnen richten. Hoewel de geslachtsverdeling van de leerlingen in dit onderzoek enigszins gelijk verdeeld is, is het geslacht bij de leerkrachten en ouders overwegend vrouw. Dit kan invloed hebben op de resultaten van het onderzoek.

Tot slot is mediawijsheid een actueel onderwerp en de ontwikkeling ervan gaat snel, waardoor het vraagt om constante evaluatie en aanpassing. Zo is tijdens het uitvoeren van dit onderzoek de Inhoudslijn Mediawijsheid van het SLO, waar de 10 thema's deels op gebaseerd zijn, vernieuwd (SLO, 2022a). In de nieuwe Inhoudslijn Mediawijsheid zijn sommige aanbodsdoelen samengevoegd of juist opgesplitst, waardoor deze begrijpelijker omschreven zijn. Bovendien is er een aantal thema's bijgekomen, namelijk 'digitale media gebruiken', 'kenmerken van digitale content', 'veilig en bewust omgaan met digitale content', 'veilig en bewust online communiceren', 'aanwezigheid en invloed van media in je eigen leven' en 'aanwezigheid en invloed van media in de samenleving' (SLO, 2022b). Deze extra thema's zouden meegenomen kunnen worden in vervolgonderzoek en bij het implementeren van mediawijsheid in het onderwijs.

Implicaties

Uit dit onderzoek is gebleken dat de vijf online risico's al door leerlingen uit groep 5 worden herkend, wat betekent dat er al vanaf die groep aandacht voor mediawijsheid zou moeten zijn. Mogelijk kan mediawijsheid in eerdere groepen aan bod komen om het tegenkomen van risico's te verkleinen. Ook zouden de ouders geïnformeerd kunnen worden over het mediawijsheid aanbod, zodat zij een beter beeld hebben van wat de school doet op dit gebied.

De leerkrachten willen geen apart vak voor mediawijsheid, maar zouden het wel willen toevoegen aan al bestaande lessen. Een eerste stap om mediawijsheid te implementeren zou zijn om de mediawijsheidlessen van de methode Kwink, de methode die de school al gebruikt voor lessen voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen, structureel in de groepen te geven. Deze lessen zijn gericht op de thema's 'cyberpesten', 'de invloed van digitale media op de werkelijkheid' en 'nadenken over het 'eigen' mediagebruik' (Kwintessens, 2022a; 2022b; 2022c).

Bij het implementeren van mediawijsheid moet rekening worden gehouden met het feit dat het ontwikkelen van criteria voor mediawijsheid een uitdaging is, omdat het invloed heeft op verschillende contexten, invloeden en acties (Kleemans & Eggink, 2016). Op dit moment is de inhoudslijn globaal en abstract, terwijl het belangrijk is om het conceptuele kader te concretiseren, want leerkrachten hebben behoefte aan houvast om lessen over dit onderwerp te geven (Thijs et al., 2014). Dit komt overeen met wat de leerkrachten in dit onderzoek hebben aangegeven, namelijk dat ze behoefte hebben aan handvatten en adviezen en concrete afspraken over hoe vaak en op welke manier mediawijsheid aan bod moet komen. Naast concrete kaders, is ook professionalisering van belang. Door ervaringen uit te wisselen of door nascholingsactiviteiten aan te bieden, kunnen leerkrachten nieuwe inzichten en voorbeelden krijgen, wat nodig is om goed aan te sluiten bij de praktijk (Thijs et al., 2014). Er moet voldoende tijd worden geïnvesteerd in het ondersteunen van de

leerkrachten bij het implementeren van mediawijsheid (Blackwell et al., 2014). Ook in dit onderzoek kijken de leerkrachten redelijk positief naar deskundigheidsbevordering omtrent mediawijsheid.

Tevens is in dit onderzoek een kloof tussen leerkracht en leerling naar voren gekomen. Zo denkt de meerderheid van de leerlingen meer te weten over social media dan hun leerkrachten en geven ze aan niet zo vaak met hun leerkracht over online risico's te praten. Mogelijk zijn de leerlingen terughoudend met praten tegen de leerkrachten of het aannemen van informatie van de leerkrachten op het gebied van mediawijsheid, omdat ze het idee hebben dat zij er zelf meer over weten. Daarnaast overschatten leerlingen mogelijk hun eigen vaardigheden (Kennisset, 2017; CHOICE, 2021).

Tot slot is gebleken dat de manier waarop ouders omgaan met de digitale activiteiten van hun kinderen ertoe kan leiden dat kinderen het niet durven te zeggen wanneer zij online vervelende dingen meemaken. Dit is een kwalijke ontwikkeling, omdat de communicatie tussen ouders en kinderen er juist voor zorgt dat kinderen beter leren omgaan met risico's (Kabakçi & Stockton, 2022). In een wereld waarin we steeds digitaler worden, is het belangrijk dat we niet vergeten om te communiceren in de echte wereld. Bij het implementeren van mediawijsheid in het onderwijs moet hiervoor ook aandacht zijn.

Referenties

- Balea, B. (2016). Digital natives or not? How do Romanian adolescents cross the boundaries of internet common use? *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Sociologia*, 61(1), 59-76.
- Berkhout, M., & Jansz, J. (2020). *10 jaar onderzoek Mediawijsheid*. Netwerk Mediawijsheid. <https://netwerkmediawijsheid.nl/wp-content/uploads/2020/12/Rapport-Tien-jaar-onderzoek-Mediawijsheid.pdf>
- Blackwell, C. K., Lauricella, A. R., & Wartella, E. (2014). Factors influencing digital technology use in early childhood education. *Computers & Education*, 77, 82–90. <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2014.04.013>
- Bland, J. M., & Altman, D. G. (1997). Statistics notes: Cronbach's alpha. *BMJ*, 314, 570-572. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2126061/pdf/9055718.pdf>
- CBS. (2022, 17 april). *Sociaal-economische status; scores per wijk en buurt, regio-indeling 2021*. Geraadpleegd op 14 mei 2023, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/85163NED/table?searchKeywords='Woningen%20ten%20noorden%20van%20Dorpstraat%20e.o.'>
- CHOICE. (2021). *Online vaardig begint offline: Publieksrapport Monitor Digitaal Vaardig Gedrag*. Koninklijke Bibliotheek.
- Cino, D., Lacko, D., Mascheroni, G., & Šmahel, D. (2022). Predictors of children's and young people's digital engagement in informational, communication, and entertainment activities: findings from ten European countries. *Journal of Children and Media*, 17(1), 37-54.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). Mixed methods procedures. In *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5th ed., pp. 213-246). Los Angeles, CA: SAGE Publications, Inc. https://obssr.od.nih.gov/sites/obssr/files/Best_Practices_for_Mixed_Methods_Research.pdf
- Duursma, E., Meijer, A., & De Bot, K. (2017). The impact of home literacy and family factors on screen media use among Dutch preteens. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 612-622.
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference*. 11.0 update (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Hsieh, H. F., & Shannon, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- Jenson, J., & Droumeva, M. (2016). Exploring media literacy and computational thinking: A game maker curriculum study. *Electronic Journal of e-Learning*, 14(2), 111-121.

- Kabakçı, Ö. F., & Stockton, R. (2022). The pathways to positive outcomes in youth development: love character strength and parental communication. *International Online Journal of Education and Teaching*, 9(4), 1763-1793.
- Kennisnet. (2017). *Monitor Jeugd en Media 2017*. https://www.kennisnet.nl/app/uploads/kennisnet/publicatie/jeugd_media/Kennisnet_Monitor_Jeugd_en_Media_2017.pdf
- Kleemans, M., & Eggink, G. (2016). Understanding news: The impact of media literacy education on teenagers' news literacy. *Journalism Education*, 5, 74–88.
- Konca, A. S. (2022). Digital technology usage of young children: Screen time and families. *Early Childhood Education Journal*, 50(7), 1097-1108.
- Kopecký, K., Hinojo-Lucena, F. J., Szotkowski, R., & Gómez-García, G. (2020). Behaviour of young Czechs on the digital network with a special focus on YouTube. An analytical study. *Children and Youth Services Review*, 116, <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105191>
- Kwintessens. (2022a). *Kwink voor burgerschap en mensenrechten: mediawijs (bovenbouw les 4)*. <https://www.kwinkopschool.nl/wat-is-kwink/mediawijsheid>
- Kwintessens. (2022b). *Kwink voor burgerschap en mensenrechten: mediawijs (bovenbouw les 9)*. <https://www.kwinkopschool.nl/wat-is-kwink/mediawijsheid>
- Kwintessens. (2022c). *Kwink voor burgerschap en mensenrechten: mediawijs (onderbouw les 4)*. <https://www.kwinkopschool.nl/wat-is-kwink/mediawijsheid>
- Livingstone, S., & Haddon, L. (Eds.). (2009). *Kids online: Opportunities and risks for children*. Policy press.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *EU kids online: final report*. EU Kids Online, London School of Economics & Political Science, London, UK.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2010). Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: the role of online skills and internet self-efficacy. *New Media & Society*, 12(2), 309-329. <https://doi.org/10.1177/1461444809342697>
- Mediawijs (z.d.). *Over likes, shares en sociale media*. <https://www.mediawijs.be/nl/dossiers /sociale-media>
- Moseholm, E., & Fetters, M. D. (2017). Conceptual models to guide integration during analysis in convergent mixed methods studies. *Methodological Innovations*, 10(2), <https://doi.org/10.1177/2059799117703118>
- Netwerk Mediawijsheid, CHOICE & Mediamatties. (2021). *Monitor Mediagebruik 7 - 12 jaar* (CC BY 3.0 NL).

- Nikken, P. (2021). The touchscreen generation: Trends in Dutch parents' perceptions on young children's media use from 2012-2018. *Communications*, 47(2), 286-306. <https://doi.org/10.1515/commun-2020-0028>
- Raad voor Cultuur. (2005). *Mediawijsheid. De ontwikkeling naar nieuw burgerschap* (med-2005.02498/1).
- Pepper, S. P. (2015). Digital Decisions: Educators, Caregivers and Parents Must Be well Informed When Making Decisions about Children's Use of Technology and Media. In *Forum on Public Policy Online* (Vol. 2015, No. 2). Oxford Round Table. 406 West Florida Avenue, Urbana, IL 61801.
- Schilder, E., Lockee, B., & Saxon, D. P. (2016). The Challenges of Assessing Media Literacy Education. *Journal of Media Literacy Education*, 8(1), 32-48.
- SLO. (2018). *Inhoudslijn Mediawijsheid*. Geraadpleegd op 9 september 2022, van <https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-digitale-geletterdheid/>
- SLO. (2022a). *Inhoudslijn Mediawijsheid*. Geraadpleegd op 2 mei 2023, van <https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-digitale-geletterdheid/>
- SLO. (2022c, oktober). Vergelijking inhoudslijnen digitale geletterdheid 2022 met inhoudslijnen 2018. Geraadpleegd op 15 mei van <https://www.slo.nl/sectoren/po/inhoudslijnen-po/inhoudslijnen-digitale-geletterdheid/>
- SLO. (2022b, april 13). *Digitale geletterdheid*. Geraadpleegd op 25 november 2022, van <https://www.slo.nl/thema/meer/digitale-geletterdheid/>
- SLO. (2022d, oktober 10). *Digitaal burgerschap*. Geraadpleegd op 25 november 2022, van <https://www.slo.nl/sectoren/po/burgerschap-po/onderwijsaanbod/digitaal-burgerschap/>
- SLO. (2023, 13 april). *Praktijkvoorbeeld: Visie vormen op digitale geletterdheid aan de hand van het visiespel DG*. SLO. Geraadpleegd op 26 mei 2023, van <https://www.slo.nl/sectoren/po/digitale-geletterdheid-po>
- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://doi:10.21953/lse.47fdeqj01ofo>
- Steeman, G. (2022, 19 juli). *Mediawijsheid (media literacy), vaardigheden voor 21e eeuw*. Mediawijsheid.nl. <https://www.mediawijsheid.nl/mediawijsheid/>
- Tao, S., Reichert, F., Law, N., & Rao, N. (2022). Digital Technology Use and Cyberbullying Among Primary School Children: Digital Literacy and Parental Mediation as Moderators. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(9), 571-579. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0012>

- Thijs, A., Fisser, P., & Van der Hoeven, M. (2014). *21e eeuwse vaardigheden in het curriculum van het funderend onderwijs*. Enschede: SLO.
- Tuijnman, A., & Nikken, P. (2023). *Verdiepend onderzoek lene Miene Media*. Netwerk Mediawijsheid. https://netwerkmediawijsheid.nl/wp-content/uploads/2023/03/lene-Miene-Media_Netwerk-Mediawijsheid.pdf
- Valtonen, T., Tedre, M., Mäkitalo, K., & Vartiainen, H. (2019). Media Literacy Education in the Age of Machine Learning. *The journal of media literacy education*, 11(2). <https://doi.org/10.23860/jmle-2019-11-2-2>
- Van Deursen, A. J. A. M. (2018). *Digitale ongelijkheid in Nederland anno 2018*. Enschede, Nederland: Universiteit Twente. <https://ris.utwente.nl/ws/files/107746950/VanDeursen2018digitale.pdf>
- Van Deursen, A. J., Helsper, E., Eynon, R., & Van Dijk, J. A. (2017). The compoundness and sequentiality of digital inequality. *International Journal of Communication*, 11, 452-473. ISSN 1932–8036.

Bijlage 1

Vragenlijst ouders

Deze vragenlijst gaat over mediawijsheid en hoe hier aandacht aan wordt besteed in het onderwijs. Wij zijn erg benieuwd naar hoe u als ouder/verzorger kijkt naar de mediawijsheid bij uw kind(eren). Het doel van de vragenlijst is om inzicht te krijgen in wat ouders/verzorgers belangrijk vinden in onderwijs over mediawijsheid. Ik zou u dan ook willen vragen om deze vragenlijst naar waarheid in te vullen. De vragenlijst is anoniem en er zal vertrouwelijk met de antwoorden worden omgegaan. Op geen enkele manier zijn de antwoorden naar u terug te leiden. Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 5 minuten duren. Ik wil u de vragenlijst individueel in te vullen. Meerdere ouders/verzorgers mogen de vragenlijst invullen, zolang het individueel is.

Mediawijsheid gaat over kennis, vaardigheden en een juiste houding om actief en bewust te kunnen deelnemen aan de digitale samenleving.

1. In welke groep(en) zit(en) uw kind(eren) (Meerdere antwoorden mogelijk)

Groep 1/2

Groep 3

Groep 4

Groep 5

Groep 6

Groep 7

Groep 8

Social media zijn websites of apps waarmee mensen in contact kunnen zijn met andere mensen. Digitale media zijn het internet, videogames, computers, digitale film, virtual reality, digitale fotografie, mobiele telefonie, etc.

2. Gebruik(t)(en) uw kind(eren) social media?
Ja / nee / anders (met toelichting)
3. Denkt u dat uw kind(eren) genoeg kennis heeft (hebben) over mediawijsheid?
Ja / nee / anders (met toelichting)
4. Vindt u dat basisschool X genoeg aandacht besteedt aan mediawijsheid?
Ja / nee / anders (met toelichting)

Hieronder staat een aantal thema's omtrent mediawijsheid.

5. In hoeverre vindt u het belangrijk (niet belangrijk, belangrijk, heel belangrijk) dat de volgende thema's op het gebied van mediawijsheid aangeboden worden op school?
 - Het steeds digitaal worden van de samenleving
 - De verschillende functies van digitale media

- De invloed van digitale media op de werkelijkheid
 - Omgaan met digitale media en social media
 - Nadenken over het 'eigen' mediagebruik
 - Online pesten (cyberpesten)
 - Misbruik van gegevens (persoonlijke gegevens/informatie delen, virussen, gokken, reclames)
 - Naaktfoto's en -filmpjes / seksuele beelden
 - Schadelijke content (agressief gedrag, haatdragende informatie, drugs, gewelddadige beelden)
 - Overmatig internetgebruik
 - Anders, namelijk...
6. Vindt u dat er structureel aandacht moet zijn voor mediawijsheid in het onderwijs? (Licht uw antwoord toe)
- Ja / Nee
7. Vindt u dat er lessen over mediawijsheid moeten worden aangeboden op school? (Licht uw antwoord toe)
- Ja / Nee

Heeft u andere vragen/opmerkingen/tips?

Bijlage 2

Vragenlijst leerkrachten

Deze vragenlijst gaat over mediawijsheid in het onderwijs en bevat grotendeels stellingen omtrent dit thema. Bij elke stelling kun je aangeven of u het eens of oneens bent met de stelling of dat je er neutraal in staat. Ik wil je vragen om deze vragenlijst naar eerlijkheid in te vullen. Het doel van deze vragenlijst is om een beeld te krijgen van uw visie op mediawijsheid in het onderwijs. De vragenlijst is anoniem en er zal vertrouwelijk met de antwoorden worden omgegaan. Op geen enkele manier zijn de antwoorden naar u terug te leiden. Het invullen van de vragenlijst zal ongeveer 10 minuten duren.

Mediawijsheid gaat over kennis, vaardigheden en een juiste houding om actief en bewust te kunnen deelnemen aan de digitale samenleving.

1. In welke groep(en) geef je les?

Groep 1/2

Groep 3

Groep 4

Groep 5

Groep 6

Groep 7

Groep 8

1. Vind je dat er in het onderwijs op basisschool X genoeg aandacht wordt besteed aan mediawijsheid? (Licht je antwoord toe)

Ja / nee /

2. Hoe besteed jij aandacht aan mediawijsheid in jouw klas

....

3. Wat zou je graag anders willen zien?

.....

4. In hoeverre vindt u het belangrijk (niet belangrijk, belangrijk, heel belangrijk) dat de volgende thema's op het gebied van mediawijsheid aangeboden worden op school?

- Het steeds digitaler worden van de samenleving
- De verschillende functies van digitale media
- De invloed van digitale media op de werkelijkheid
- Omgaan met digitale media en social media
- Nadenken over het 'eigen' mediagebruik
- Online pesten (cyberpesten)
- Misbruik van gegevens (persoonlijke gegevens/informatie delen, virussen, gokken, reclames)

- Naaktfoto's en -filmpjes / seksuele beelden
- Schadelijke content (agressief gedrag, haatdragende informatie, drugs, gewelddadige beelden)
- Overmatig internetgebruik
- Anders, namelijk...

Hieronder staan 26 stellingen, verdeeld over 8 thema's omtrent mediawijsheid. Je kunt met de bolletjes aangeven of je het wel/niet eens bent met de stelling of dat je er neutraal over denkt.

Tijd

1. In de klas moet structureel tijd worden besteed aan mediawijsheid

Bronnen en materialen

2. Voor mediawijsheid moet een methode/lessenserie/platform worden gebruikt
3. De school moet eigen leerlijnen ontwikkelen voor mediawijsheid
4. Mediawijsheid vraagt ook om de inzet van experts van buiten de school

Rol van de leerkracht

5. De leerkracht vervult een coachende rol als het gaat om de ontwikkeling van mediawijsheid van de leerlingen
6. De leerkracht is de instructeur als het gaat om onderwijs in mediawijsheid
7. De coördinator digitale geletterdheid/ICT moet de lessen mediawijsheid voor zijn/haar rekening nemen
8. Mediawijsheid vraagt om deskundigheidsbevordering van het team als je het structureel wil inbedden

Groeperingsvormen

9. Onderwijs in mediawijsheid vraagt om een gedifferentieerde aanpak op eigen niveau voor alle kinderen
10. Leerlingen die al meer mediawijs zijn, moeten hun vaardigheden en kennis kunnen overdragen aan klasgenoten

Inhoud

11. Leerlingen moeten kennis hebben van verschillende digitale apparaten
12. Leerlingen moeten zowel weten wat de mogelijkheden als gevaren zijn van 'online zijn'
13. Mediawijsheid is regelmatig onderwerp van een klassengesprek

Observeren en evalueren

14. De mediawijsheid van de kinderen moeten worden gevolgd en in kaart gebracht
15. Het schoolteam moet met elkaar de ontwikkeling van mediawijsheid van de kinderen bespreken
16. Leerkrachten moeten weten wat de leerlingen moeten kunnen en kennen omtrent mediawijsheid

Doelen

17. Leerlingen moeten mediawijs worden, want digitale technologie is overal in onze samenleving
18. Leerlingen moeten kritisch en actief kunnen functioneren in de digitale wereld
19. Leerlingen met goed ontwikkelde digitale vaardigheden hebben later een betere kans van slagen op de arbeidsmarkt
20. Lang niet alle leerlingen krijgen mediawijsheid vanuit huis mee: de rol van de school is onmisbaar
21. Op school moeten kinderen leren hoe ze zich met name ethisch en veilig online kunnen gedragen
22. Mediawijsheid moet gedurende de gehele basisschoolperiode aan bod komen

Speel- en leeractiviteiten

23. Mediawijsheid moet een apart vak op school zijn
24. Mediawijsheid moet geïntegreerd worden met andere vakken/leergebieden
25. Mediawijsheid vraagt om een combinatie van geïntegreerde lessen en aparte lessen
26. Mediawijsheid kan goed worden toegevoegd aan aanwezige leerlijnen, zoals die voor taal of rekenen

7. Heeft u andere vragen/opmerkingen/tips?

Bijlage 3

Interviewleidraad

Ik wil het met jullie hebben over social media en online zijn. Ik heb daarvoor wat plaatjes meegenomen. Eerst heb ik wat vragen over of jullie wel eens social media gebruiken en daarna gaat het over social media op school. Als jullie een vraag niet weten of niet willen beantwoorden hoeft dat niet en als jullie even een pauze willen, mogen jullie dat ook zeggen. Ik denk dat dit gesprek ongeveer een half uurtje gaat duren. Vinden jullie het goed om hier even met mij over te praten?

Plaatje 1

1. Wat zie je op dit plaatje?
 - a. Welke symbolen herken je? (wifi, filmpje kijken, locatie)
2. Wat weet jij van social media?
3. Wat weet jij van mediawijsheid?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

-> Parafrase

Plaatje 2

4. Wat zie je op dit plaatje?
5. Welke social media gebruik je?
 - a. Eventueel benoemen: snapchat, tiktok, roblox, fortnight
6. Wat voor andere dingen doe je op internet?
7. Heb je daar ook een account op?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

-> Parafrase

8. Wat is er zo leuk aan social media / het internet
 - a. Op wat voor manier gebruik je het op school?
 - i. (Scula, informatie opzoeken voor spreekbeurt)?
 - b. Op wat voor manier gebruik je het om te communiceren (relaties)
 - i. (Contact met vrienden)?
 - c. Op wat voor manier gebruik je het voor plezier en vermaak?
 - i. (Filmpjes kijken, gamen)?
 - d. Op wat voor manier gebruik je het voor creatieve activiteiten?
 - i. (Photoshop, paint, dingen maken)?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

-> Parafrase

9. Wat voor problemen of vervelende dingen kom je online wel eens tegen?
 - a. Wat zie je op deze plaatjes?

- **Plaatje 3: Online pesten**
 - Kom jij dat ook wel een tegen online?
 - Wat doe je als dat gebeurt
 - Praat je er met iemand over?
 - Negeer of blokkeer je het?
- **Plaatje 4: Niet goed omgaan met gegevens**
(persoonlijke gegevens/informatie over jezelf delen, virussen, gokken, reclames)
 - Kom jij dat ook wel een tegen online?
 - Wat doe je als dat gebeurt?
 - Praat je er met iemand over?
 - Negeer of blokkeer je het?
- **Plaatje 5: Blote mensen zien**
 - Kom jij dat ook wel eens tegen online?
 - Wat doe je als dat gebeurt? Praat je er met iemand over?
- **Plaatje 6: Verkeerde dingen zien**
(Agressief gedrag, mensen die gemeen zijn tegen anderen of zichzelf of anderen pijn doen, vechtende mensen of pistolen waar je erg van schrikt)
 - Kom jij dat ook wel eens tegen online?
 - Wat doe je als dat gebeurt?
 - Praat je er met iemand over?
 - Negeer of blokkeer je het?
- **Plaatje 7: Te veel het internet gebruiken**
(Heel veel online zijn of je telefoon of tablet gebruiken, dat het je niet lukt om te stoppen, dat je de hele dag aan je telefoon of tablet denkt, gamen)
 - Heb jij dat ook wel eens?
 - Wat doe je als dat gebeurt?
 - Praat je er met iemand over?
 - Negeer of blokkeer je het?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

We hebben het net over verschillende problemen gehad, namelijk online pesten, niet goed omgaan met gegevens, blote mensen zien, verkeerde dingen zien en te veel het internet gebruiken.

-> Parafraze: jullie benoemden dat ...

10. Wat doe je als je deze problemen tegenkomt?

- a. Praat je er met iemand over?
 - Vriend(in)/klasgenoten
 - Je ouders
 - Broers/zussen?
 - Leerkracht

b. Negeer of blokkeer je het?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

-> Parafrase

11. Hebben jullie het op school wel eens over mediawijsheid?

a. Wat wordt daar op school over verteld?

12. Wat zou je er (nog meer) over leren op school?

13. Zou je les over social media willen?

14. Zit de juf of meester ook op social media?

a. Zijn ze handig met computers?

-> Herkennen jullie dat?

-> Kun je daar wat meer over vertellen?

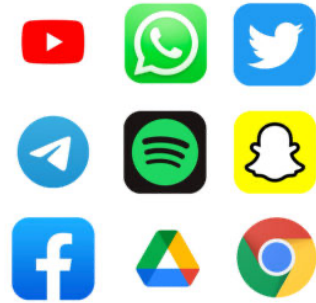
-> Parafrase

Bijlage 4

Plaatje 1

Plaatje 2

Plaatje 3

Plaatje 4

Plaatje 5

Plaatje 6

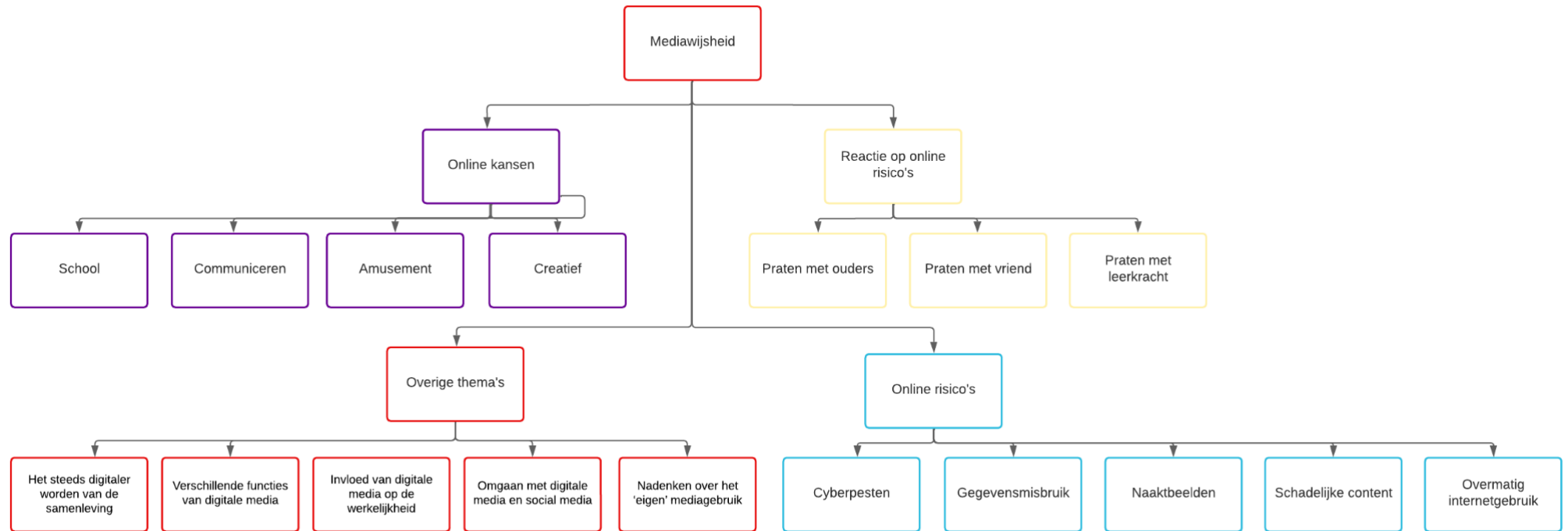

Plaatje 7

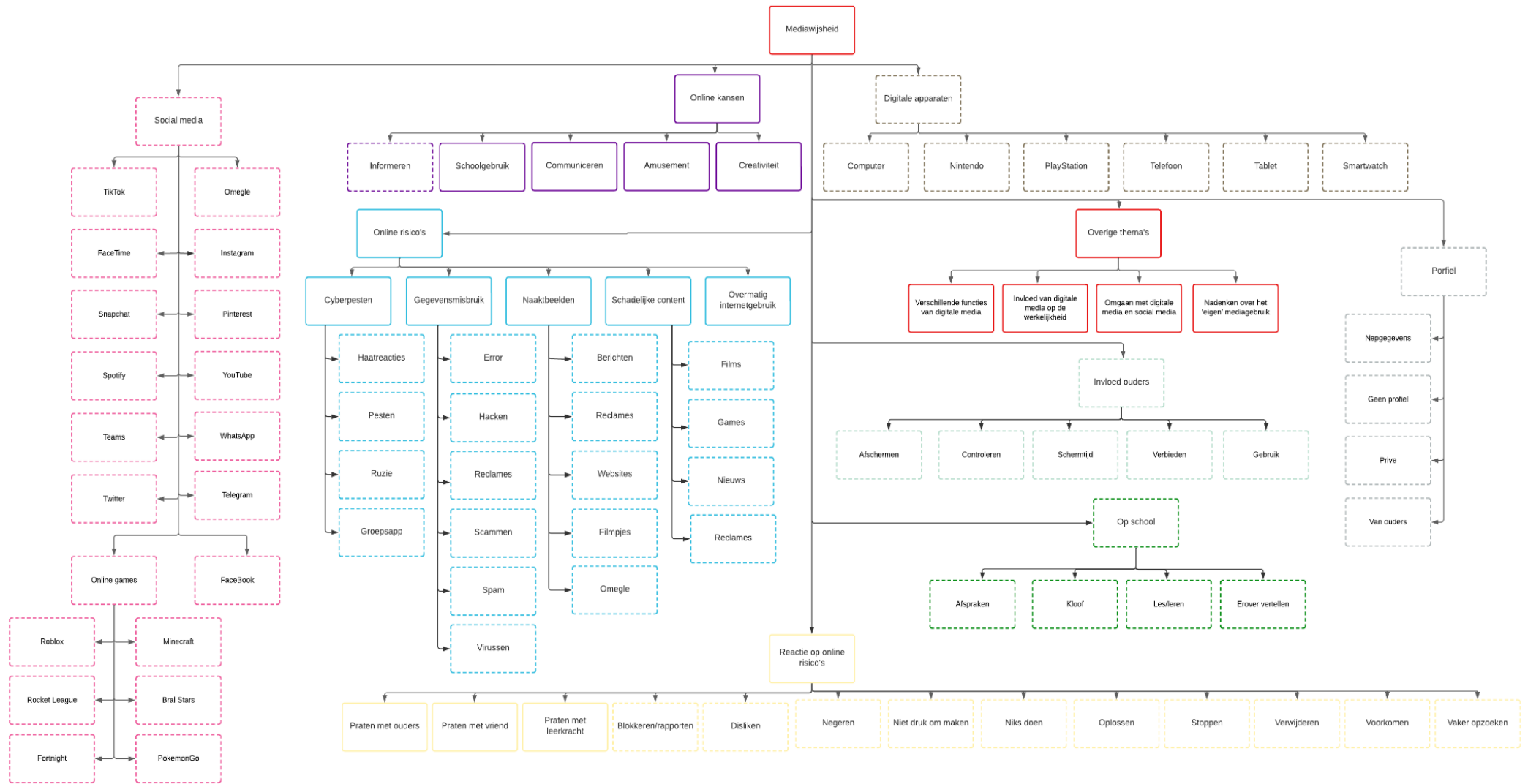

Bijlage 5

Vooraf opgestelde codeboom

Definitieve codeboom

Bijlage 6

Vergelijking scores van de leerkrachten op het onderdeel visie

Categorie	Stelling	O (N=7)		B (N=7)		Totaal (N=14)	
		Gem	SD	Gem	SD	Gem	SD
<i>Tijd</i>	In de klas moet structureel tijd worden besteed aan mediawijsheid	3.43	.79	4.00	.82	3.71	.83
<i>Bronnen en materialen</i>	Voor mediawijsheid moet een methode/lessenserie/platform worden gebruik	2.71	1.25	3.57	.98	3.14	1.17
<i>Bronnen en materialen</i>	De school moet eigen leerlijnen ontwikkelen voor mediawijsheid	2.86	.90	2.71	.76	2.79	.80
<i>Bronnen en materialen</i>	Mediawijsheid vraagt ook om de inzet van experts van buiten de school	3.29	.76	4.00	.00	3.64	.63
<i>Rol van de leerkracht</i>	De leerkracht vervult een coachende rol als het gaat om de ontwikkeling van mediawijsheid van de leerlingen	4.00	.00	3.71	.49	3.86	.36
<i>Rol van de leerkracht</i>	De leerkracht is de instructeur als het gaat om onderwijs in mediawijsheid	3.71	.49	3.29	.49	3.50	.52
<i>Rol van de leerkracht</i>	De coördinator digitale geletterdheid/ICT moet de lessen mediawijsheid voor zijn/haar rekening nemen	2.86	1.34	3.00	1.00	2.93	1.14
<i>Rol van de leerkracht</i>	Mediawijsheid vraagt om deskundigheidsbevordering van het team als je het structureel wil inbedden	3.71	.49	3.57	.53	3.64	.50
<i>Groeperings vormen</i>	Onderwijs in mediawijsheid vraagt om een gedifferentieerde aanpak op eigen niveau voor alle kinderen	3.00	1.15	3.00	1.00	3.00	1.04
<i>Groeperings vormen</i>	Leerlingen die al meer mediawijs zijn, moeten hun vaardigheden en kennis kunnen overdragen aan klasgenoten	3.43	.98	3.71	.76	3.57	.85
<i>Inhoud</i>	Leerlingen moeten kennis hebben van	4.00	.82	3.86	.69	3.93	.73

verschillende digitale apparaten							
<i>Inhoud</i>	Leerlingen moeten zowel weten wat de mogelijkheden als gevaren zijn van 'online zijn'	4.57	.53	4.57	.53	4.57	.51
<i>Inhoud</i>	Mediawijsheid is regelmatig onderwerp van een klassengesprek	3.00	1.29	3.57	.79	3.29	1.07
<i>Observeren en evalueren</i>	De mediawijsheid van de kinderen moeten worden gevolgd en in kaart gebracht	2.29	1.11	2.57	.53	2.43	.85
<i>Observeren en evalueren</i>	Het schoolteam moet met elkaar de ontwikkeling van mediawijsheid van de kinderen bespreken	3.14	1.07	3.00	.82	3.07	.92
<i>Observeren en evalueren</i>	Leerkrachten moeten weten wat de leerlingen moeten kunnen en kennen omtrent mediawijsheid	3.86	1.07	4.00	.58	3.93	.83
<i>Doelen</i>	Leerlingen moeten mediawijs worden, want digitale technologie is overal in onze samenleving	4.43	.98	4.29	.49	4.36	.74
<i>Doelen</i>	Leerlingen moeten kritisch en actief kunnen functioneren in de digitale wereld	3.86	1.21	4.43	.53	4.14	.95
<i>Doelen</i>	Leerlingen met goed ontwikkelde digitale vaardigheden hebben later een betere kans van slagen op de arbeidsmarkt	4.00	1.00	3.43	.53	3.71	.83
<i>Doelen</i>	Lang niet alle leerlingen krijgen mediawijsheid vanuit huis mee: de rol van de school is onmisbaar	4.00	.58	3.86	.69	3.93	.62
<i>Doelen</i>	Op school moeten kinderen leren hoe ze zich met name ethisch en veilig online kunnen gedragen	3.86	.69	4.14	.69	4.00	.68
<i>Doelen</i>	Mediawijsheid moet gedurende de gehele basisschoolperiode aan bod komen	3.00	1.00	3.71	.49	3.36	.84
<i>Speel- en leeractiviteit en</i>	Mediawijsheid moet een apart vak op school zijn	2.14	.90	2.57	.98	2.36	.93
<i>Speel- en</i>	Mediawijsheid moet geïntegreerd worden	3.71	.49	3.71	.49	3.71	.47

<i>leeractiviteit en</i>	met andere vakken/leergebieden						
<i>Speel- en leeractiviteit en</i>	Mediawijsheid vraagt om een combinatie van geïntegreerde lessen en aparte lessen	3.00	1.00	3.00	1.15	3.00	1.04
<i>Speel- en leeractiviteit en</i>	Mediawijsheid kan goed worden toegevoegd aan aanwezige leerlijnen, zoals die voor taal of rekenen	3.14	.90	3.71	.95	3.43	.94

Noot. O = leerkracht uit de onderbouw en B = leerkracht uit de bovenbouw; 1 = erg mee oneens, 2 = mee oneens, 3 = neutraal, 4 = mee eens, 5 = erg mee eens.